

Rondetafelgesprek

Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer

12 oktober 2023

Oan: Wurdfierders Frysk fan de Fêste Keamerkomisje fan Ynlânske Saken

Fan: Kolleezje fan Deputearre Steaten fan de provinsje Fryslân

Datum: 12 oktober 2023

Giet oer: Rûnetafelpetear Bestjoersôfspraak Fryske taal en Kultuer (BFTK)

Aan: Woordvoerders Fries van de Vaste Kamercommissie van Binnenlandse Zaken

Van: College van Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân

Datum: 12 oktober 2023

Betreft: Rondetafelgesprek Bestuursafpraak Friese taal en cultuur (BFTK)

Frege ynset Twadde Keamer

It kabinet te fersykjen om de rykserkenning fan it Frysk ûnder Diel II en III fan it *Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden*, en de erkenning fan de Friezen ûnder it *Ramtferdrach oangeande de beskerming fan nasjonale minderheden* sûnder ôfhâldenheid yn de nije *Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer* út te wurkjen. Dêrmei wurdt folslein ynfolging jûn oant it krityske 7e evaluaasjerapport fan it Committee of Experts fan de Rie fan Europa¹. It úteinlike doel dêrby is de provinsje Fryslân as in folweardige twatalige mienskip.

¹ [European Charter for Regional or Minority Languages: the Netherlands should strengthen the use of Frisian, Limburgish and Low Saxon, and support Romanes and Yiddish - European Charter for Regional or Minority Languages \(coe.int\)](#)

Gevraagde inzet Tweede Kamer

Het kabinet te verzoeken om de rijkserkenning van het Fries onder Deel II en III van het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*, en de erkenning van de Friezen onder het *Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden* zonder terughoudendheid uit te werken in de nieuwe *Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer*. Daarmee volledig invulling gevend aan het kritische 7e evaluatierapport van de Committee of Experts van de Raad van Europa¹. Het uiteindelijke doel daarbij is de provincie Fryslân als een volwaardige tweetalige samenleving.

¹ [European Charter for Regional or Minority Languages: the Netherlands should strengthen the use of Frisian, Limburgish and Low Saxon, and support Romanes and Yiddish - European Charter for Regional or Minority Languages \(coe.int\)](#)

Oanlieding

It Ryk en de provinsje Fryslân binne yn oerlis oer de nije BFTK. Dêrby is de opdracht fan de Twadde Keamer: mear ambysje no en yn 'e takomst (moasje 36 200 VII nr 135). Dy opdracht slút by de winsk út Fryslân oan. Wy wolle in minder brave BFTK en dat is dan ek folút ús ynset. De provinsje giet dêrby fan trije basisprinsipen út:

1. Lykweardigens: Op basis fan de Wet gebruik Fryske taal is yn Fryslân sprake fan twa offisjele talen, Nederlânsk en Frysk. It Frysk hat yn in soad fasetten fan de mienskip lykwols in oare status, om't de mienskip noch hieltyd foar it grutste part op it Nederlânske rjochte is. Wy pleitsje foar folsleine lykweardigens en ferantwurdlikheid fan wjerskanten fan Ryk en provinsje. Dat jildt ynhâldlik likegoed as finansjeel.
2. Proporsjonaliteit: wat foar it Nederlânsk jildt, moat proporsjoneel ek foar it Frysk barre. De oerheid ynvestearret yn it Nederlânsk as it giet om ûnderwiis, ûndersyk, ûntlêzing, digitalisearring ensfh. Deselde kasuistyk jildt meastal ek foar it Frysk, faak sels noch mear omdat it Frysk in minderheidstaal is.
3. Mear ambysje: It Europeesk Hânfêst befettet maatregels dy't de naastesteat oangeande de erkende minderheidstaal nimme moat. Yn de jierren njoggentich hat de ryksoerheid fêststeld wat sy fan it Europeesk Hânfêst wol of net erkenne soe, op basis fan it doe jildende belied oangeande it Frysk. Wat al praktyk wie waard erkend en ratifisearre, oare maatregels net. Sûnt 30 jier is der gjin offisjele erkenning bykommen en dêrmei is de ratifikaasje net alhiel mear aktueel. Boppedat is it Hânfêst sels yn in oare tiid skreaun: dy fan de gûne, foardat der ynternet wie en krekt nei de fal fan de muorre. Om de fitaliteit fan it Frysk te garandearjen en fuort te sterkjen binne der dêrom ekstra ynspannings nedich mei each foar de hjoeddeistige en takomstige ûntwikkelingen. Hjirûnder jouwe wy dêr in tal foarbylden fan.

Aanleiding

Het Rijk en de provincie Fryslân zijn in overleg over de nieuwe BFTK. Daarbij is de opdracht vanuit de Tweede Kamer: meer ambitie nu en in de toekomst (motie 36 200 VII nr 135). Die opdracht sluit aan bij de wens vanuit Fryslân. Wij willen een minder brave BFTK en dat is dan ook ten volle onze inzet. Daarbij gaat de provincie uit van drie basisprincipes:

1. Gelijkwaardigheid: Op basis van de Wet gebruik Fryske taal is in Fryslân sprake van twee officiële talen, Nederlands en Fries. Het Fries heeft in veel facetten van de samenleving echter een andere status, aangezien de samenleving nog steeds voor het overgrote deel gericht is op het Nederlands. Wij pleiten voor volledige gelijkwaardigheid en wederzijdse verantwoordelijkheid van Rijk en provincie. Dat geldt zowel inhoudelijk als financieel.
2. Proportionaliteit: wat voor het Nederlands geldt, dient proportioneel ook voor het Fries te gebeuren. De overheid investeert in het Nederlands daar waar het gaat om onderwijs, onderzoek, ontleding, digitalisering enz. Dezelfde casuïstiek geldt meestal ook voor het Fries, vaak zelfs nog in grotere mate omdat het Fries een minderheidstaal is.
3. Meer ambitie: het Europees Handvest bevat maatregelen die de natiestaat moet nemen t.a.v. de erkende minderheidstaal. In de jaren negentig heeft de rijksoverheid bepaald wat zij wel of niet zou erkennen van het Europees Handvest, op basis van het toenmalig vigerende beleid ten aanzien van het Fries. Wat al praktijk was werd erkend en geratificeerd, overige maatregelen niet. Sinds 30 jaar is er geen officiële erkenning bijgekomen en daarom niet meer geheel actueel. Bovendien is het Handvest zelf geschreven in een andere tijd: die van de gulden, voor er internet was en net na de val van de muur. Om de vitaliteit van het Fries te borgen en te versterken zijn er daarom extra inspanningen benodigd met oog voor hedendaagse en toekomstige ontwikkelingen. Hieronder geven we daar een aantal voorbeelden van.

De provinsje Fryslân as in folweardige twatalige mienskip

It Frysk is gjin aardichheidsje dat mei lytsskalige maatregels it werklike nivo fan offisjele taal berikt. Meartalige Europeeske regio's litte sjen dat it ek hiel oars kin.

Yn Lúksemboarch is it skoalsysteem standert meartalich²: Fryslân wurket hurd oan in trochgeande learline foar it Frysk: *fan pjut oant promovendus*. De ryksoerheid is hurd nedich om it Fryske ûnderwiissysteem feitlik twatalich yn te rjochtsjen. Om dy ambysje te realisearjen is it oplieden fan foldwaande fakdosinten ûnmisber, likegoed as it rekken hâlden mei de thústaal fan learlingen en studinten.

Yn Wales is de hiele iepenbiere romte yn al har fasetten twatalich³. Dat jildt lykwols ek foar in soad oare gebieten, lykas Ierlân of Quebec. Fryslân wol ek sjen litte dat it Frysk in offisjele taal is. It Frysk is suver ûnsichtber dêr wêr't de oerheid ferantwurdlik is. De buorden fan de ynfrastuktuer, ynformaasjebuorden, de kommunikaasje mei de boarger: yn Europa binne der genôch foarbylden dêr't dûbeltalichheid standert is. Dêr liedt twataligens bygelyks net ta ferkearsûnfeilichheid of betizing, wylst dêr yn Nederlân daliks eangst oer utere wurdt. Dêr wêr't de oerheden ferantwurdlikheid foar sok belied drage, moat twataligens de noarm wêze. Dêr wêr't de oerheid it delegearret of út-/oanbesteget stelt hja easken oer it brûken fan it Frysk. Dat freget ek oanpassing fan wet- en regeljouwing.

Yn Dútsktalich België is yn begjinsel de taal fan de easker of fertochte yn it rjochtsferkear liedend. By it fierdere ferrin fan de rjochtsgong wurdt dat as útgangspunt hantearre⁴. Yn Nederlân binne der anno 2023 noch hieltyd foarbylden wêrby't Frysktaligen it rjocht om Frysk te praten wegere wurdt⁵.

De provincie Fryslân als een volwaardige tweetalige samenleving

Het Fries is geen aardigheidje dat met kleinschalige maatregelen het werkelijke niveau van officiële taal bereikt. Meertalige Europese regio's laten zien dat het ook heel anders kan.

In Luxemburg is het schoolsysteem standaard meertalig²: Fryslân werkt hard aan een doorgaande leerlijn voor het Fries: *fan pjut oant promovendus* (van peuter tot promovendus). De rijksoverheid is hard nodig om het Friese onderwijssysteem daadwerkelijk tweetalig in te richten. Onontbeerlijk om deze ambitie te realiseren is het opleiden van voldoende vakdocenten noodzakelijk evenals rekening te houden met de thuistaal van leerlingen en studenten.

In Wales is de gehele openbare ruimte in al haar facetten tweetalig³. Dat geldt echter ook voor veel andere gebieden, zoals in Ierland of Quebec. Fryslân wil ook laten zien dat het Fries een officiële taal is. Het Fries is vrijwel onzichtbaar daar waar de overheid verantwoordelijk voor is. De bebording van de infrastructuur, informatieborden, de communicatie met de burger: in Europa zijn er genoeg voorbeelden waar dubbeltaligheid standaard is. Daar leidt tweetaligheid bijvoorbeeld niet tot verkeersonveiligheid of verwarring, waar in Nederland direct vrees over wordt geuit. Daar waar de overheden verantwoordelijkheid dragen voor dergelijk beleid, dient tweetaligheid de norm te zijn. Daar waar de overheid het delegeert of uit-/aanbestedt stelt zij eisen over het gebruik van het Fries. Dat vraagt ook aanpassing van wet- en regelgeving.

In Duitstalig België is in beginsel de taal van de eiser of verdachte in het rechtsverkeer liedend. Bij het verdere verloop van de rechtsgang wordt dat als uitgangspunt gehanteerd⁴. In Nederland zijn er anno 2023 nog steeds voorbeelden waarbij Friestaligen het recht om Fries te praten onzegd wordt⁵.

² Languages in Luxembourg schools - Education system - Education nationale, Enfance et Jeunesse - Luxembourg (public.lu)

³ Cymraeg 2050: A million Welsh speakers (gov.wales)

⁴ Advies: "Friese taal draagt bij aan kwaliteit van de rechtspraak" - Dingtiid

⁵ FNP stelt vragen over weigeren Friese eed door rechtbank Zwolle | Leeuwarden | AD.nl

² Languages in Luxembourg schools - Education system - Education nationale, Enfance et Jeunesse - Luxembourg (public.lu)

³ Cymraeg 2050: A million Welsh speakers (gov.wales)

⁴ Advys: "Friese taal draagt bij aan kwaliteit van de rechtspraak" - Dingtiid

⁵ FNP stelt vragen over weigeren Friese eed door rechtbank Zwolle | Leeuwarden | AD.nl

Mei fanwegen de twatalige literatuer hat Ljouwert yn 2019⁶ de prestizjeuze Unesco-titel City of Literature krige. Fryslân ken in rike literêre tradysje yn it Frysk, dy't fan gruttere wearde is as allinne foar ús provinsje. In Unesco-erkenning is fan nasjonale en sels ynternasjonale wearde, sa't koartlyn de takenning dêrfan oan it Eise Eisinga Planetarium ek lanlik fierd waard. Us literatuer en ymmaterieel erfgoed fertsjinje in sterkere lanlike aktive soarchplicht. Op de Faeroër eilannen wurdt in hiel soad lêzen, krekt as op Yslân. Op de Faeroër binne de útjouwerijen sels oan it ûnderwiis liëarre.

Fryslân is ien fan de mei-inisjatyfnimmers fan it ECCA-projekt (*European Charter Classroom Activities*). Skoallen (learlingen en dosinten) út acht ûnderskate taalregio's wurkje dêrmei oan lesaktiviteiten, dy't út it Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden folgje. It bringt de ûnderskate taalregio's troch útwikseling tichter byinoar en de tafoege wearde fan twa- en meartaligens is in sintraal elemint. Yn ús eigen ûnderwiis is it Frysk wol in erkend fak, mar as *basisfeardichheid fan ús bern* komt it gauris yn 'e knipe mei it sintrale ûnderwiissysteem. Dat is ommers hielendal op ien taal, dêr't op hifke wurdt, ynrjochte: it Nederlânsk.

Fryslân freget mei klam jimme ynset om dy twatalige mienskip mooglik te meitsjen. Hjirboppe wurde dêr mar inkelde foarbylden fan jûn.

In twatalige mienskip, wêryn't romte foar mooglikheden en erkenning fan identiteit is; wêryn't de regels útgeane fan pluriformiteit en de mearwearde fan ferskaat sjoen wurdt; wêryn't ûnderkend wurdt dat oerheden in foarbyldfunksje hawwe en de status fan it Frysk as taalbringer formeel likegoed as ynformeel ferheegje; wêryn't ferantwurdlikheid droegen wurdt troch yn finansjele sin likegoed as yn útfierende sin te ynvestearjen yn ien fan de meast weardefolle eigenheden fan ús ynweners: harren *memmetaal*.

Mede vanwege de tweetalige literatuur heeft Leeuwarden de prestigieuze Unesco-titel City of Literature ontvangen in 2019⁶. Fryslân kent een rijke literaire traditie in het Fries, die van grotere waarde is dan alleen voor onze provincie. Een Unesco-erkenning is van nationale en zelfs internationale waarde, zoals onlangs de toekenning daarvan aan het Eise Eisinga Planetarium ook landelijk gevierd werd. Onze literatuur en immaterieel erfgoed verdienen een sterkere landelijke actieve zorgplicht. Op de Faeroër eilanden wordt heel veel gelezen, net zoals op IJsland. Op de Faeroër zijn de uitgeverijen zelfs gelieerd aan het onderwijs.

Fryslân is één van de mede-initiatiefnemers van het ECCA-project (*European Charter Classroom Activities*). Daarmee werken scholen (leerlingen en docenten) uit acht verschillende taalregio's aan lesactiviteiten, voortvloeiend uit het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Het brengt de verschillende taalregio's door uitwisseling dichter bij elkaar en centraal element is de toegevoegde waarde van twee- en meertaligheid. In ons eigen onderwijs is het Fries weliswaar een erkend vak, maar als *basisvaardigheid van onze kinderen* komt het erg vaak in de knel met het centrale onderwijssysteem. Dat is immers helemaal ingericht op één taal waarop getoetst wordt: het Nederlands.

Fryslân vraagt nadrukkelijk uw inzet om die tweetalige samenleving mogelijk te maken. Hierboven worden slechts enkele voorbeelden geschetst.

Een tweetalige samenleving, waarin ruimte is voor mogelijkheden en erkenning van identiteit; waarin de regels uitgaan van pluriformiteit en de meerwaarde van verscheidenheid gezien wordt; waarin onderkend wordt dat de overheden een voorbeeldfunctie hebben en als *taalbrenger* de status van het Fries zowel formeel als informeel verhogen; waarin verantwoordelijkheid wordt gedragen door zowel in financiële als in uitvoerende zin voldoende te investeren in één van de meest waardevolle eigenheden van onze inwoners: hun *memmetaal*.

⁶ Unesco | Leeuwarden: City of Literature

⁶ Unesco | Leeuwarden: City of Literature

